

www.ketab.ir

مجید رضا کمالی بانیانی
توافق زوجین در مخالفت با اشتغال یکدیگر

سرشماره	: کمالی بانیاى، مجيدرضا، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پديدآور	: توافق زوجين در مخالفت با اشتغال يکديگر/مجيدرضا کمالى بانياى؛ ۱. مقدمه‌اى از محمدعلى خورسنديان.
مشخصات نشر	: قزوین: سايه گستر، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهرى	: ۲۱۶ص
شابک	: ۳ - ۶۴۵ - ۵۰۲ - ۹۶۴ - ۹۷۸
موضوع	: متاهلان -- اشتغال -- قوانين و مقررات -- ايران
موضوع	: زنان شوهردار -- اشتغال -- قوانين و مقررات -- ايران
موضوع	: زنان شوهردار -- وضع حقوقى و قوانين -- ايران
موضوع	: زنان شوهردار (فقه) -- ايران
شناسه افزوده	: خورسنديان، محمدعلى، مقدمه نويس
رده بندى کنگره	: KMH ۵۵۳/ الف ۵۳۵ ۳۹۰
رده بندى ديويى	: ۳۴۶/۵۵۰۱۶۳
شماره کتابشناسى ملي	: ۲۶۱۵۸۷۲

تلفن: ۰۲۸۱ - ۲۲۳۵۳۰۵ - ۲۲۳۸۰۳۳

نشر سايه گستر: قزوین، چهارراه نادری

- نام کتاب: توافق زوجين در مخالفت با اشتغال يکديگر
- مؤلف: مجيد رضا کمالى بانياى
- مقدمه: دکتر محمد على خورسنديان
- نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۱
- شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
- قيمت: ۴۵۰۰ تومان
- ليتوگرافى، چاپ و صحافى: الهادى
- شابک: ۳ - ۶۴۵ - ۵۰۲ - ۹۶۴ - ۹۷۸

یادداشت

اهمیت اشتغال امروزه با توجه به مشکلات موجود در سطح اقتصادی جامعه، بر هیچکس پوشیده نیست. اشتغال هر کدام از زوجین بعد از ازدواج می‌تواند منجر به بروز مشکلاتی در امور خانواده گردد که به تدریج بنیان خانواده را سست و متزلزل می‌نماید. نقش مادر، همسر و عروسی در خانواده شوهر و نقش کارمند در برابر کارفرما، از جمله این نقش‌ها هستند که ممکن است میان آن‌ها تعارض ایجاد شود.

این کتاب در سه فصل تنظیم گردیده و در آن از روش کتاب‌خانه‌ای و اسنادی که مورد استفاده اکثر دانشجویان رشته‌ی حقوق می‌باشد استفاده گردیده است. اما یک گفتار را به بررسی آرای محاکم در رابطه با این موضوع قرار داده‌ایم. فصل اول کلیات می‌باشد که در آن از حق قانونی زوج و زوجه برای اشتغال و منابع فقهی و قانونی این حق، یافته‌های سایر علوم در مورد اشتغال و موانع اشتغال زنان در جامعه صحبت نموده‌ایم. فصل دوم که مهم‌ترین قسمت این کتاب می‌باشد بر مشروعیت توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر، عدم ملازمه آن با تکلیف زوج بر پرداخت نفقه در صورت توافق بر عدم اشتغال زوج، امکان استفاده زوجین از مواد ۱۱۷ قانون مدنی و ۱۸ قانون حمایت خانواده همراه با توافق بر عدم اشتغال یکدیگر، عدم ملازمه توافق بر عدم اشتغال یکی از زوجین با ماده ۹۵۹ قانون مدنی (جز در شرایط خاص) و اقسام توافق، صحه می‌گذاریم و در فصل سوم از آثار و ضمانت اجرای این توافق که در قانون ایران، همان ضمانت اجرای شرایط فعل از نوع ترک فعل مادی است صحبت می‌کنیم و در پایان، موارد موجود در رویه محاکم را بررسی می‌کنیم.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۷
فصل اول: کلیات	۲۳
گفتار اول: خانواده و ساختار آن در ایران	۲۵
گفتار دوم: نگرش به اشتغال زن از دیدگاه اسلام و غرب	۳۰
۱- دیدگاه اسلام در مورد اشتغال زنان	۳۰
۱-۱- اشتغال زنان در دوران قبل از اسلام	۳۰
۱-۲- ظهور اسلام و تاثیر آن بر مسأله اشتغال زنان	۳۰
۲- غرب و اشتغال زنان	۳۲
۳- حقوق بشر و حمایت از اشتغال زنان در چارچوب قواعد بین‌المللی	۳۷
گفتار سوم: تاریخچه اشتغال زنان و قانون‌گذاری درباره آن	۳۹
۱- تاریخچه اشتغال زنان در ایران	۳۹
۲- تاریخچه قانون‌گذاری درباره کارگران زن در ایران	۴۳
گفتار چهارم: بررسی مبانی فقهی و حقوقی اشتغال زنان	۴۶
۱- مبانی فقهی اشتغال زنان	۴۶
۲- مبانی حقوقی اشتغال زنان	۴۶
۱-۲- اشتغال در قانون اساسی	۴۶
۲-۲- اشتغال در قوانین دیگر	۴۷

۴۸	گفتار پنجم: موانع اشتغال زنان
۴۸	۱- موانع اجتماعی
۴۸	۱-۱- طرز فکر و باورهای اجتماعی
۴۹	۱-۲- سنت‌ها و آداب و رسوم اجتماعی
۵۰	۱-۳- ازدواج و مسئولیت خانوادگی
۵۰	۲- موانع آموزشی و فرهنگی
۵۱	گفتار ششم: اصول حاکم بر کار زنان
۵۱	۱- اصل عدم تبعیض شغلی
۵۴	۱-۱- صلاحیت‌های ذاتی یک عمل
۵۴	۱-۲- فعالیت‌های مضر به امنیت کشور
۵۵	۱-۳- اقدامات حمایتی خاص
۵۷	۲- اصل تساوی دستمزد
۶۱	۳- اصل تساوی در انجام مسئولیت‌های خانوادگی
۶۳	گفتار هفتم: حمایت‌های صورت گرفته از اشتغال زنان در ایران
۶۳	۱- حمایت از نوع کار زنان در حقوق ایران
۶۳	۱-۱- کار شبانه زنان
۶۴	۱-۲- کارهای خطرناک
۶۸	۲- حمایت از جنبه مادری زنان
۶۸	۲-۱- مرخصی بارداری و زایمان
۶۸	۲-۲- فرجه شیردهی
۶۹	۲-۳- مستمری نقدی (کمک بارداری)
۶۹	گفتار هشتم: بررسی نقش‌های متعدد زنان شاغل در خانواده و اجتماع

فصل دوم: شرایط، مشروعیت، مبانی و اشکال مختلف

۷۳	توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر
۷۵	گفتار اول: شرایط لازم برای توافق زوجین
۷۵	۱- قصد و رضای زوجین در انعقاد توافق
۷۶	۱-۱- روش‌های اعلام اراده زوجین
۷۶	۱-۱-۱- اعلام اراده صریح زوجین
۷۷	۱-۱-۲- اعلام اراده زوجین به صورت ضمنی
۷۸	۱-۱-۳- سکوت زوجین و نقش آن در انعقاد توافق

۷۸	۱-۳-۱-۱- حقیقت سکوت
۷۸	۱-۳-۲-۱- اقسام سکوت
۷۸	۱-۳-۲-۱- سکوت محض
۷۸	۱-۳-۲-۱- سکوت محفوف به قرینه و اماره
۷۹	۲- توافق اراده زوجین مبنی بر عدم اشتغال یکدیگر
۸۰	۳- سلامت اراده زوجین در انعقاد توافق
۸۰	۳-۱- اشتباه و اثر آن در توافق زوجین
۸۱	۳-۲- اکراه و اثر آن در توافق زوجین
۸۲	۳-۳- اضطرار و اثر آن در توافق زوجین
۸۲	۴- اهلیت زوجین در رمان انعقاد توافق
۸۲	۴-۱- صغیر بودن زوجین
۸۳	۴-۱-۱- صغیر ممیز بودن زوجین
۸۳	۴-۱-۲- غیر ممیز بودن زوجین
۸۳	۴-۲- مجنون بودن زوجین
۸۴	۴-۳- غیر رشید بودن زوجین
۸۴	گفتار دوم: بررسی مشروعیت توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر
۸۵	۱- دیدگاه فقهی درباره مشروعیت توافق زوجین
۹۱	۲- بررسی مشروعیت توافق از لحاظ قانون مدنی
۹۱	۲-۱- مخالفت توافق با قانون
۹۳	۲-۱-۱- توافق خلاف قانون امری
۹۴	۲-۱-۲- توافق خلاف قانون تکمیلی
۹۵	۲-۲- مخالفت توافق با نظم عمومی و اخلاق حسنه
۹۷	۲-۳- مخالفت توافق با عرف
۹۸	گفتار سوم: مبانی فقهی و حقوقی توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر
۹۸	۱- مبانی فقهی وفای به مفاد توافق
۹۹	۱-۱- آیات
۹۹	۱-۱- روایات
۱۰۱	۲- مبانی حقوقی توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر
۱۰۳	گفتار چهارم: صورتهای مختلف توافق زوجین بر عدم اشتغال
۱۰۳	۱- توافق مستقل زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر

- ۱۰۳..... ۲- توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر در قالب عقد صلح
- ۱۰۴..... ۳- توافق زوجین بر عدم اشتغال به صورت شرط
- ۱۰۴..... ۳-۱- شرط ابتدایی
- ۱۰۴..... ۳-۱-۱- مشروعیت شرط ابتدایی
- ۱۰۶..... ۳-۱-۲- بررسی امکان توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر در قالب شرط ابتدایی
- ۱۰۷..... ۳-۲- توافق زوجین به صورت شرط تبانی
- ۱۱۱..... ۳-۳- توافق زوجین به صورت شرط ضمن عقد
- ۱۱۳..... ۳-۳-۱- شرط ضمن عقد جایز
- ۱۱۵..... ۳-۳-۲- شرط ضمن عقد لازم
- ۱۱۷..... ۳-۳-۳- توافق زوجین به صورت معلق در حقوق موضوعه
- ۱۱۸..... ۴- توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر به صورت شرط نتیجه و شرط فعل
- ۱۱۸..... ۴-۱- توافق زوجین به صورت شرط نتیجه
- ۱۱۸..... ۴-۱-۱- مشروعیت شرط نتیجه
- ۱۱۹..... ۴-۱-۲- شرایط صحت شرط نتیجه
- ۱۱۹..... ۴-۱-۲-۱- شرایط عمومی صحت شرط نتیجه
- ۱۱۹..... ۴-۱-۲-۱-۱- اقتدار مکلف
- ۱۲۰..... ۴-۱-۲-۱-۲- جایز بودن شرط
- ۱۲۰..... ۴-۱-۲-۱-۳- عقلایی بودن شرط
- ۱۲۰..... ۴-۱-۲-۱-۴- عدم مخالفت با کتاب و سنت
- ۱۲۲..... ۴-۱-۲-۱-۵- عدم مخالفت با مقتضای عقد
- ۱۲۴..... ۴-۱-۲-۱-۶- اندراج آن در متن عقد
- ۱۲۴..... ۴-۱-۲-۲- شرایط اختصاصی صحت شرط نتیجه
- ۱۲۴..... ۴-۱-۲-۲-۱- تحقق آن به نفس اشراط در عقد
- ۱۲۵..... ۴-۱-۲-۲-۲- تنجیز شرط نتیجه
- ۱۲۷..... ۴-۱-۲-۲-۳- عدم نیاز به سبب خاص
- ۱۲۸..... ۴-۱-۲-۲-۴- ویژه امور مثبت بودن
- ۱۲۸..... ۴-۱-۳- بررسی امکان توافق زوجین به صورت شرط نتیجه
- ۱۲۹..... ۴-۲- توافق به صورت شرط فعل در حقوق ایران و فرانسه
- ۱۲۹..... ۴-۲-۱- شرط فعل در ایران
- ۱۳۱..... ۴-۲-۲- شرط فعل از نظر حقوق فرانسه

- گفتار پنجم: توافق بر عدم اشتغال مرد و رابطه آن با نفقه..... ۱۳۳
- ۱- تکلیف زوج بر پرداخت نفقه بر اساس حقوق موضوعه..... ۱۳۳
- ۲- توافق زوجین بر عدم اشتغال زوج به شغل معین..... ۱۳۵
- ۳- توافق زوجین بر عدم اشتغال زوج به صورت مطلق..... ۱۳۵
- گفتار ششم: اشتغال زوجین و رابطه آن با حقوق مربوط به شخصیت..... ۱۳۶
- ۱- ویژگی‌های حقوق مربوط به شخصیت..... ۱۳۷
- ۲- قراردادهای راجع به حقوق مربوط به شخصیت و اثر آن..... ۱۳۸
- ۳- سلب حق اشتغال از نظر فقهی..... ۱۳۸
- ۴- رابطه ماده ۹۵۹ قانون مدنی با توافق بر عدم اشتغال زوجین..... ۱۴۰
- ۵- اقسام توافق زوجین درباره مخالفت با اشتغال یکدیگر..... ۱۴۲
- ۱-۵- توافق بر عدم اشتغال به شغل معین یکی از زوجین برای مدتی خاص..... ۱۴۲
- ۲-۵- توافق بر عدم اشتغال به شغل معین یکی از زوجین بدون تعیین مدت..... ۱۴۳
- ۳-۵- توافق بر عدم اشتغال یکی از زوجین به صورت مطلق با تعیین مدت..... ۱۴۴
- ۴-۵- توافق بر عدم اشتغال یکی از زوجین به صورت مطلق بدون تعیین مدت..... ۱۴۴
- گفتار هفتم: بررسی امکان اعمال ماده ۱۱۷ ق.م و ماده ۱۸ ق.ح.خ. با وجود..... ۱۴۵
- ۱- توافق زوجین بر عدم اشتغال زوج با اختیار ماده ۱۱۷ ق.م..... ۱۴۵
- ۲- توافق بر عدم اشتغال زوجه با اختیار ماده ۱۸ ق.ح.خ..... ۱۴۷
- گفتار هشتم: بررسی امکان گذاردن خیار و اقاله توافق توسط زوجین..... ۱۴۸
- ۱- خیار شرط در توافق زوجین..... ۱۴۸
- ۱-۱- مشروعیت خیار شرط از نظر فقهای امامیه در توافق زوجین..... ۱۴۸
- ۲-۱- خیار شرط در توافق زوجین از لحاظ قانون مدنی..... ۱۴۹
- ۲- خیار تخلف از شرط..... ۱۵۱
- ۳- اقاله توافق زوجین..... ۱۵۴
- ۱-۳- شرایط اقاله..... ۱۵۴
- ۱-۳-۱- قصد و رضای زوجین..... ۱۵۴
- ۲-۳-۱- اهلیت زوجین..... ۱۵۴
- ۲-۳- موضوع اقاله..... ۱۵۴
- ۳-۳- آثار اقاله..... ۱۵۵
- گفتار نهم: شرط فاسخ در توافق زوجین و انفساخ توافق..... ۱۵۶
- ۱- شرط فاسخ..... ۱۵۶

۱۵۶	۱-۱- بررسی مشروعیت شرط فاسخ و قلمرو آن در توافقات.....
۱۵۷	۱-۲- مقایسه میان توافق معلق و توافق همراه با شرط فاسخ.....
۱۵۷	۱-۳- مقایسه میان شرط فاسخ با خیار شرط در توافق.....
۱۵۸	۲- موارد انفساخ توافق زوجین.....
۱۵۸	۲-۱- اعمال خیار.....
۱۵۹	۲-۲- اقاله توافق.....
۱۵۹	۲-۳- ناممکن شدن عمل به مفاد توافق.....
۱۶۰	۲-۴- فوت یکی از زوجین.....
۱۶۰	۲-۵- انقضای مدت تعیین شده در توافق.....
۱۶۰	۲-۶- عجز و ناتوانی از انجام مفاد توافق.....
۱۶۱	گفتار دهم: اشتغال زوجین بعد از انحلال توافق.....
۱۶۱	۱- ماده ۱۱۱۷ قانون مدنی.....
۱۶۱	۱-۱- عدم مخالفت زوج با اشتغال زوجه.....
۱۶۲	۱-۲- مخالفت زوج با اشتغال زوجه.....
۱۶۲	۱-۳- مصلحت خانواده و رابطه آن با شغل زوجه.....
۱۶۲	۱-۴- حیثیات زوجین و رابطه آن با شغل زوجه.....
۱۶۳	۱-۵- معیار وجود تعارض.....
۱۶۳	۲- ماده ۱۸ قانون حمایت خانواده.....
۱۶۴	۳- استفاده زوج از اختیار ماده ۱۱۱۷ قانون مدنی.....
۱۶۹	فصل سوم: آثار و ضمانت اجرای توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر.....
۱۷۱	گفتار اول: آثار توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر.....
۱۷۱	۱- لزوم رعایت مفاد توافق و مبانی فقهی آن.....
۱۷۲	۲- نسبی بودن توافق زوجین و مبانی آن.....
۱۷۳	۳- قابل استناد بودن توافق زوجین.....
۱۷۳	۴- لوازم عرفی و قانونی توافق زوجین.....
۱۷۵	۵- تفسیر توافق زوجین در صورت ابهام.....
۱۷۶	گفتار دوم: ضمانت اجرای توافق زوجین مبنی بر عدم اشتغال یکدیگر.....
۱۷۶	۱- ضمانت اجرای توافق زوجین بر عدم اشتغال در فقه امامیه.....
۱۷۹	۲- ضمانت اجرای توافق زوجین در قانون مدنی ایران.....

- ۳- ضمانت اجرای شرط فعل در حقوق فرانسه..... ۱۸۰
- ۴- تفاوت در ضمانت اجرای شرط ترک فعل در فقه امامیه، حقوق ایران و حقوق فرانسه..... ۱۸۱
- گفتار سوم: بررسی خسارات ناشی از تخلف از مفاد توافق..... ۱۸۲
- ۱- شرایط مطالبه خسارات..... ۱۸۳
- ۱-۱- معلوم بودن موعد انجام مفاد توافق..... ۱۸۳
- ۱-۱-۱- موضوعیت نداشتن موعد..... ۱۸۳
- ۱-۱-۲- موضوعیت داشتن موعد..... ۱۸۴
- ۱-۲- معین نبودن موعد در توافق..... ۱۸۴
- ۱-۳- تأخیر در اجرای مفاد توافق..... ۱۸۴
- ۲- وجود ضرر و اثبات آن..... ۱۸۵
- ۳- رابطه سببیت بین عدم انجام تعهد و ضرر..... ۱۸۶
- ۴- لزوم جبران خسارت به موجب عقد یا به حکم عرف و قانون..... ۱۸۶
- ۴-۱- تصریح جبران خسارات در توافق..... ۱۸۷
- ۴-۲- ضمان ناشی از حکم قانون..... ۱۸۷
- ۴-۳- ضمان ناشی از عرف..... ۱۸۸
- ۲- جبران خسارات..... ۱۸۸
- ۲-۱- جبران خسارات توسط متخلف در قبال همسر..... ۱۸۸
- ۲-۲- جبران خسارت توسط ثالث در قبال همسر..... ۱۸۹
- ۲-۳- لزوم جبران خسارت در قبال ثالث..... ۱۸۹
- ۲-۳-۱- آگاهی ثالث از مفاد توافق زوجین..... ۱۹۰
- ۲-۳-۲- عدم آگاهی ثالث از مفاد توافق زوجین..... ۱۹۰
- ۳- ابراء دین توسط همسر و ثالث..... ۱۹۰
- ۴- هبه طلب به مدیون توسط همسر و یا ثالث..... ۱۹۱
- ۵- ضمانت و حواله از خسارات..... ۱۹۲
- گفتار چهارم: اجبار مالی متخلف از مفاد توافق..... ۱۹۳
- گفتار پنجم: صلح خسارات، شرط عدم مسئولیت، وجه التزام در توافق زوجین..... ۱۹۵
- ۱- صلح زوجین در مورد خسارت..... ۱۹۵
- ۲- شرط عدم مسئولیت..... ۱۹۶
- ۲-۱- فواید و معایب شرط عدم مسئولیت..... ۱۹۶
- ۲-۲- نفوذ حقوقی شرط عدم مسئولیت..... ۱۹۷

۱۹۹	۲-۳- قلمرو آثار شرط عدم مسئولیت
۲۰۰	۳- وجه التزام موجود در توافق
۲۰۰	۳-۱- مبانی وجه التزام در توافق
۲۰۲	۳-۲- طرح دعوی از سوی مشروط له برای مطالبه وجه التزام
۲۰۳	گفتار ششم: بررسی آرای صادره توسط محاکم درباره مسأله اشتغال زوجین
۲۰۵	نتیجه گیری
۲۰۹	فهرست منابع و مآخذ

www.ketab.ir

مقدمه

آئین متعالی اسلام، زن را موجود پاک سرشت و آئینه جمال و جلال خداوند می‌شمارد و به فراخور این دیدگاه ارزشمند نقش‌های عمده‌ای در عرصه‌های مختلف زندگی اجتماعی برای زن در نظر گرفته است. اسلام زنان مؤمن و صالح و عابد را در کنار مردان مؤمن در ساخت زندگی اجتماعی و حیات معنوی انسان مؤثر می‌داند و از ابتدای پیدایش خویش استقلال زن را در عرصه‌های مختلف زندگی اجتماعی به رسمیت شناخته است.

از جمله از آغازین روزهای بعثت پیامبر، حضور اجتماعی همسر بزرگوار ایشان حضرت خدیجه کبری(س) درخشیده و تعیین‌کننده است. هم چنین شناسایی استقلال اقتصادی زن در نظام مالکیت و تولید بسیار افتخارآمیز است امری که در کشورهای متمدن اروپایی تا دهه‌های آخر قرن نوزدهم میسر نشد. چنان چه در فصول این کتاب خواهد آمد اروپاییان نخستین بار در انتهای قرن نوزدهم مالک بودن زنان را پذیرفتند تا زنان بتوانند حاصل دسترنج خود را نزد خود نگاه دارند، این تحول تحت تأثیر انقلاب صنعتی و برای استفاده از نیروی کار زنان بود، پیش‌بینی که به واقعیت پیوست و نیروی کار زنان را به چهار برابر افزایش داد.

آن چه این کتاب در صدد آن است بازنگری و واکاوی در موضوع کار زنان و مردان

در نظام نوین اجتماعی از دیدگاه حقوقی است. شک نیست که تحولات شتابنده‌ای در عرصه‌های مختلف اجتماعی و نظام اقتصادی و خانوادگی پدیدار گشته و قانونگذار اسلامی ایران می‌بایست در این عرصه‌ها بازاندیشی نموده و نهادهای حقوقی را متناسب با «تغییر موضوعات» در جهت کارآمدی و نشان دادن ظرفیت‌های گسترده حقوق اسلامی به نمایش گزارد و در این راه «اجتهاد» باید گام مهمی بردارد زیرا به قول امام راحل بنیان گذار نظام اسلامی ایران: «فقه تئوری واقعی و کامل اداره انسان و اجتماع از گهواره تا گور است» و «یک مجتهد باید زیرکی و هوش و فراست هدایت یک جامعه بزرگ اسلامی و حتی غیراسلامی را داشته باشد».

بد نیست در مقدمه اندکی به ضرورت‌ها و نشانه‌های مختلفی که تحول و تغییر موضوعات را در عرصه خانواده به نمایش گذارده‌اند اشاره کنیم.

از جهت اقتصادی وضعیت روزگار ما حائز اهمیت است. از سویی افزایش جمعیت نیاز انسان‌ها را به محصولات و توریع و خدمات افزوده است و این موضوع، کار بیشتری را ایجاب می‌کند. از سوی دیگر فضای اقتصاد، فضایی رقابتی است و موفقیت کشورها در این فضا و فائق شدن بر مشکلات تأمین نیازهای جمعیت فزاینده نیاز به حضور جدی در عرصه رقابت و کار بیشتر است.

از این رو افزایش کمیت و کیفیت کار مردان و زنان فصل عمده‌ای از سیاست‌های مدیریت منابع انسانی را به خود اختصاص داده است که موفقیت کشورهای دنیای امروز در حداقل توسعه و تأمین رفاه و معاش مردمان در گرو اتخاذ سیاست‌های مهم در این زمینه است. واقعیت‌های اقتصادی دنیای معاصر ایجاب می‌کند که دولت‌ها و نظام‌های حقوقی برای استفاده از نیروی کار زنان اندیشه کنند.

از سوی دیگر نگاهی به وضع موجود نشان می‌دهد که نقش‌های اجتماعی زنان تا حد فراوانی دگرگون شده است اگر در گذشته زن فقط نقش مادر در خانواده، مربی و معلم کودکان، و عروس در خانواده شوهر و مدیر خانه را بر عهده داشت با افزایش سطح تحصیلات و تغییر مهارت‌ها و دگرگون شدن باورهای عمومی، نقش‌های دیگری در عرصه اشتغال به زنان واگذار شده و یا بر آنان تحمیل شده است.

از طرفی سطح تحصیلات زنان به شکل فزاینده‌ای رو به رشد است به نحوی که در

سال‌های اخیر بیش از ۵۰ درصد ظرفیت دانشگاه‌ها به دختران اختصاص یافته است و در برخی از رشته‌ها سهم دختران به هفتاد درصد می‌رسد. از سوی دیگر ظرفیت دانشگاه‌ها از سه دهه پیش تاکنون از ۱۶۰۰۰۰ نفر به سه میلیون نفر رسیده است. نباید از نظر دور داشت که تا حد قابل توجهی نوع اشتغال نیز تغییر یافته و مشاغل فراوانی ایجاد شده که در آن نیروی بدنی انسان مؤثر نیست بلکه نیروی فکر و اندیشه مؤثر شده است و از جهت دیگر فناوری‌ها و ارتباطات، انواع بسیاری از مشاغل را پدید آورده که زنان می‌توانند با حداقل جابه‌جایی و یا اختلاط و ارتباط با محیط‌های بیگانه به آن بپردازند.

روشن است که سرمایه‌گذاری عظیم اجتماعی باید منشأ تحول باشد و باید حاصل بزرگی در پی داشته باشد از سوی دیگر افزایش وسایل رفاهی و ورود فناوری‌های جدید به منازل مقدار زیادی از کارهای خانه را کاسته است و با کم شدن تعداد فرزندان به دو فرزند، از مدت زمان نگهداری فرزندان کاسته شده و حتی بخشی از فعالیت‌های مربوط به تربیت و نگهداری فرزندان در خانه به نهادهای بیرون از خانه سپرده شده است. در کنار آن ارتباطات خانوادگی و حتی ارتباط با همسایگان، اهالی محل و ... کاهش یافته و با کوچک شدن فضای خانه‌ها، حضور دائمی زنان در فضاهای کوچک منازل بدون ایجاد نقش برای آنان در اجتماع به نوعی حبس خانگی مبدل می‌شود. از این رو نیاز به کار برای زنان همانند مردان علاوه بر رفع نیازهای اقتصادی و اجتماعی، نقش روانی یافته است. هم چنین حضور در عرصه اشتغال برای زنان، همانند مردان باعث شکل‌گیری و تغییر در نظام ارزش‌ها می‌گردد که اگر به نحو مطلوب صورت پذیرد می‌تواند اثرات ارزشمندی به ارمغان آورد. این تعبیر می‌تواند بخشی از ارزش‌های بیرونی مانند دانش، مفید بودن در اجتماع و مؤثر بودن در تعالی اجتماعی را جایگزین بخشی از ارزش‌های درون محیط خانه و خانواده و پیرامون آن نماید.

جای آن نیست که به آن بپردازیم که اگر این عنصرها هدایت شود چگونه می‌تواند در رشد اجتماع مؤثر باشد و نادیده گرفتن تغییر ارزش‌ها چه آثار نامطلوبی دربر خواهد داشت.

همه آن چه بیان شد و آن چه در فصل‌های کتاب رقم خورده است نشان‌دهنده تحولات وسیع در عرصه اشتغال است که بیشتر این تحولات در جانب تحول در اشتغال زنان و بخش دیگری از آن مربوط به کار مردان است.

مسئله اشتغال، به جز ابعاد گوناگون بیان شده در بحث ارتباط زوجین در خانواده به صورت یکی از عوامل مؤثر شکل‌دهنده نوع زندگی خانواده‌ها و تعیین‌کننده میزان سازگاری زوجین در خانواده‌ها درآمده است و تعداد زیادی از دعاوی خانوادگی به صورت غیرمستقیم یا مستقیم به این امر اختصاص دارد. از این روست که بخش مهمی از مذاکرات پیش از عقد نکاح و تعیین الگوی زندگی آینده زوجین به این امر اختصاص یافته است. مسئله توافق‌های زوجین بر اشتغال خاص یا مخالفت کلی با اشتغال دیگری و یا مخالفت با نوع خاص شغل زن یا مرد بحث عمده‌ای است که فصول این کتاب، پژوهشی سامان یافته پیرامون آن است.

تحقیق حاضر، با روش تحقیق استنادی ویژه علوم انسانی و بهره‌گیری از روش تجزیه و تحلیل حقوقی و فقهی، فصول خود را پیرامون سؤال اصلی و سؤالات فرعی زیر سامان می‌دهد:

آیا توافق زوجین بر مخالفت با اشتغال یکدیگر صحیح می‌باشد؟

در کنار این سؤال، سؤالات فرعی بسیاری مطرح می‌گردد:

توافق زوجین بر مخالفت با اشتغال یکدیگر، مخالفت با ماده ۹۵۹ قانون مدنی می‌باشد؟ توافق زوجین بر مخالفت با اشتغال مرد، مسقط تکلیف قانونی مرد بر پرداخت نفقه می‌باشد؟ توافق زوجین به چه اشکالی امکان‌پذیر است؟ توافق زوجین بر مخالفت با اشتغال یکدیگر، قابل جمع با مواد ۱۱۱۷ ق. م و ماده ۱۸ قانون حمایت خانواده می‌باشد؟ ضمانت اجرای توافق بر مخالفت با اشتغال یکدیگر چیست؟ امکان گذاردن خیار، شرط فاسخ در توافق وجود دارد؟ در صورت نقض توافق، خسارات ایجاد گردیده به چه ترتیبی خواهد بود؟ رویه قضایی دادگاه‌های امروزی در برخورد با این توافق چگونه می‌باشد؟

باید افزود در زمینه سؤالات مطرح شده، تاکنون اثر مستقلی در ادبیات حقوقی ایران مشاهده نشده است هر چند اساتید بزرگ حقوق و فقهای عظام به فراخور

بحث‌ها و سؤالات مطرح شده ابعاد مختلف این موضوع را بیان ساخته‌اند. در خاتمه بر خود فرض می‌داند از اندیشه‌ورزی و تلاش‌های علمی علمای بزرگ و نویسندگان ارجمند فقه و حقوق ایران قدردانی نماید و اعتراف کند که مطالب این کتاب چیزی جز درس‌آموزی در مکتب پربار عالمان و محققان و اندیشه‌ورزان حقوق ایران و فقه اسلامی نیست و امیدوار است نتایج این تحقیق با دیده اغماض بتواند در جهت اعتلای اندیشه‌های حقوقی و تنظیم سازوکارهای قانونی مناسب برای نیازهای روز اجتماعی اسلامی ما تا حدودی مؤثر باشد.

و من الله التوفیق و علیه

دکتر محمد علی خورسندیان (اردیبهشت ۱۳۸۸)

www.ketab.ir